

Why the Czech Republic Should Have a Defence Policy

Abstrakt:

Navzdory skutečnosti, že máme několik koncepčních dokumentů: Bezpečnostní strategii, Obrannou politiku, ozbrojené síly jsou rozděleny do autonomních částí: Armádu České republiky, Vojenskou policii, Hradní stráž, Vojenskou kancelář prezidenta, Vojenské zpravodajství. Chybí základní, závazné politické zadání obranné politiky. Bílá kniha o obraně byl seriózní pokus poskytnout politikům, vládě a parlamentu, zprávu o tomto problému. Nebyl úspěšný. Politici nereagovali, spokojili se s nouzovým řešením. Je to znepokojující. Nezačnou-li se politické elity zabývat obrannou politikou, znamená to ztrátu naší spojenecké věrohodnosti a později i jistoty alianční kolektivní bezpečnosti.

Abstract:

Even though we have several concept documents: Security Strategy, Defence Policy, our armed forces are fragmented by doubtful laws into autonomous sections, Army of the Czech Republic, Castle Guard, Military Office of the President, Military Intelligence. We lack a binding political assignment on defence policy. The Defence White Book was a serious attempt to introduce this problem among members of government, parliament. But it was ineffectual. The officials did not respond, contented with emergency arrangements. Alarms bell. Supposing the politicians are not involved in defence policy, we should lose our Alliance credibility, later on even Alliance collective security.

Klíčová slova:

Koncepční dokumenty, závazné politické zadání, obranná politika, Bílá kniha o obraně, nouzová řešení, spojenecká věrohodnost, alianční kolektivní bezpečnost.

Key words:

Concept documents, binding political assignment, defence policy, White Paper on Defence, emergency arrangements, Alliance credibility, Alliance collective security.

Co se za českou obrannou politiku obvykle vydává, je soubor smluv a spojeneckých závazků, které stát zavazují ke kolektivní obraně. V programech politických stran, které vytvářejí parlament a vládu, nalezneme obvykle obecně formulované odstavce poukazující právě pouze k oněm spojeneckým smlouvám a závazkům a k ujištění, ne vždy, že naše spojenecká orientace se nebude měnit. Dále budeme členy Severoatlantické aliance a Evropské unie.

Máme samozřejmě také **Bezpečnostní strategii** a **Obrannou strategii**, ale **ozbrojené síly** máme pochybnými zákony roztržštěné do autonomních částí, jimž nikdo centrálně nevelí a ani je centrálně neřídí. Máme Armádu České republiky, máme vojenskou policii, Hradní stráž a tři nebo snad čtyři vojáky z povolání ve Vojenské kanceláři prezidenta republiky, mimo armádu máme proti smyslu jeho úkolů autonomní Vojenské zpravodajství. Příslušníci všech těchto ozbrojených složek jsou vojáky z povolání a jejich kariéry by měly v zájmu rovnosti příležitostí a z hlediska nasazení podléhat jednomu centrálnímu řízení a velení. Předešlo by se tak mnohým nejasnostem například v rozložení hodností, a zejména by se zprůhlednily akvizice.

Máme v osobě prezidenta vrchního velitele ozbrojených sil, který sice jmenuje plukovníky do generálských hodností, ale ve skutečnosti nikomu a ničemu nevelí, tím méně řídí. Máme Generální štáb, který smí řídit Armádu České republiky, ale nevelí jí. K Vojenskému zpravodajství, případně k Hradní stráži smí se přiblížit jen prostřednictvím ministra obrany. Ten sice vydává rozkazy, ale ani on vojákům z povolání ve skutečnosti nevelí. *(Tato roztržštěnost kromě mnoha dalších problémů vede například k tomu, že připravovaná koncepce výstavby AČR ponechává stranou ostatní části ozbrojených sil a vojenského zpravodajství, neboť Generální štáb, který koncepci zpracovává, nemá vůči nim žádnou pravomoc.)*

Vojáků z povolání napočítáme v této chvíli něco kolem jedenadvaceti tisíc. *(Hledal jsem přesný počet, nenalezl jsem ho. Různé dokumenty podávají informaci o různých počtech vojáků z povolání. V každém případě kolem čtyř tisíc vojáků z povolání máme mimo Armádu České republiky, v dalších součástech OS.)* Ministerstvo obrany má sice personální sekci, která má povinnost zabývat se personální politikou, ale kariéry vojáků z povolání přímo neřídí. Měla by je řídit personální agentura při Generálním štábu AČR. Ta ovšem řídí pouze kariéry příslušníků AČR, ostatní součásti ozbrojených sil a vojenského zpravodajství se kariérně řídí jaksí samy, bez respektu k zásadám stanoveným personální sekci i personální agenturou a bezohledně k rozložení hodností. *(Máme v ozbrojených silách dohromady nějakých 330 plukovníků, ale v AČR jich působí jen asi třetina tohoto počtu. Ostatní jsou roztroušeni v dalších součástech ozbrojených sil, převážně ve vojenském zpravodajství nebo sedí na úřednických židlích ministerstva obrany. Zejména ti jsou převážně nenasaditelní. Hodnostní sbor praporčíků je několikrát početnější než hodnostní sbor mužstva a poddůstojníků. Tvůrci konceptu profesionální armády zapomněli vytvořit hodnost „vojín“; je pouze pro ty, kdo se na vojáky teprve cvičí, ostatní příslušníci ozbrojených sil mají hodnost vyšší. Takže i ti, kteří nikomu nevelí, mají „šarži“. Sládek v Havlově divadelní aktovce by řekl: „To jsou ale paradoxy.“)*

Tato situace v řízení kariér a v rozložení hodností je jeden z negativních důsledků absence základního závazného a setrvalého politického zadání, tedy obranné politiky. Bez ní totiž nelze ozbrojené síly v dlouhodobé perspektivě racionálně budovat, rozvíjet či modernizovat. Až dosud se ministři i Generální štáb soustředí zejména na řešení

situací, které vznikají v důsledku nestálého rezortního rozpočtu, což také je důsledek absence závazné a setrvalé obranné politiky.

Máme sice v parlamentu výbor pro obranu, ale ještě se nestalo, že by se ministrem obrany stal předseda tohoto výboru, tedy člověk, který by měl být jako zákonodárce spoluvůrcem obranné politiky. Křeslo ministra obrany bylo dosud politickými stranami obsazováno spíše nouzově. Zejména to platí o situacích, kdy se z personální nouze politických stran stali ministry obrany vojáci z povolání. Nepochybně vojenští odborníci, ale lidé bez přímé zkušenosti politické, a tudíž i bez politické síly, bez opory politických stran. Taková politická řešení jen posilovala onu chybnou iluzi, že ministerstvo obrany je ministerstvem vojska.

Debaty, které se na téma obrany vedou, ponechávají to základní, tedy téma „obránná politika“, stranou. Převážně jsme svědky při o rozpočet rezortu ministerstva obrany. Jedni jsou názoru, že rozpočty jsou nebezpečně podhodnocené, jiní pak, že vojáci dostávají peněz příliš mnoho. A špatně s nimi zacházejí. Ještě mi zní v uších výrok čerstvě zvoleného poslance, kandidáta na křeslo ministra obrany, který, ač nikdy se obrannou politikou nezabýval, dal najevo jistotu, že si s rezortem poradí, protože bude umět dávat pozor na to, aby se peníze dostaly tam, kam patří.

O obranné politice, o tom, zda jsme se nedostali do situace, kdy se ministerstvo obrany proměnilo spíše v ministerstvo armády, ani slovo. Ani slovo o nezbytné, ze zákona vyplývající povinnosti pečovat o rozvoj obranného průmyslu, o posílení občanského vědomí odpovědnosti za obranu země a jejích zájmů. Ani slovo o stavu mysli společnosti a politiků k základní otázce, která zní: **Jaký je účel a smysl ozbrojených sil České republiky? Vystačíme s víceméně obecnými formulacemi, které vycházejí z dosud platných zákonů a aktuálních spojeneckých závazků?**

Jsem přesvědčen, že toto je zásadní otázka a na ni jsme povinni znovu a znovu hledat odpověď, respektive odpovědi. Porovnáme-li dejme tomu odpovědi na tuto nepoloženou otázku ve výrocích našich tří vrchních velitelů ozbrojených sil, tedy prezidentů, zjistíme poměrně zásadní rozdíly v jejich pojetí účelu a smyslu ozbrojených sil. Na jedné straně posilování naší účasti na spojeneckých aktivitách hájících či chránících společné zájmy spojeneckého celku, na druhém pólu pak zdůrazňování obrany národního teritoria, jeho demokratického zřízení, nedotknutelnosti národního státu a pochybnost o smyslu naší účasti v misích. A to bez ohledu na to, zda něčeho takového jsme právě bez oné spojenecké kolektivní odpovědnosti schopni.

Čteme-li pozorně text dokumentu Obranná strategie, zjistíme jisté obsahové napětí mezi tím, co považuje za obrannou povinnost soubor zákonů, a co jako nezbytnost požaduje zmiňovaný dokument. Hledáme-li stanovisko k obranné politice v parlamentu, mění se jeho preference podle aktuálních výsledků voleb. Jednou jsme svědky převahy na podporu spojeneckých zájmů, jež jsou vždy chápány jako zájmy naše, jindy sledujeme s obavami nevlídný pohled určitých politických stran na naše spojenecké, zvláště pak koaliční závazky. Co schází? Samozřejmě jasná, propracovaná a trvale odborně, ba vědecky propracovávaná koncepce obsahově široce pojaté obranné politiky jako neoddělitelné součástí naší politiky zahraniční.

Pracovat na vytváření aktuální obranné politiky v celé její šíři a odborné hloubce je povinností politiků, zejména zákonodárců. Teprve přesvědčivě zpracovaná odpověď na otázku po smyslu a účelu ozbrojených sil ve vztahu k zahraničně politické orientaci České republiky, ve vztahu k věcně pojmenovaným bezpečnostním ohrožením zájmů

státu a spojenců, bez pojmenování nositelů těchto hrozeb (*dejme tomu pouze pro domo*), bez nekompromisního dodržování spojeneckých závazků, nelze stanovit ani velikost ozbrojených sil, ani jejich strukturu, a tím méně výši nákladů na jejich efektivní existenci a nezbytný rozvoj.

Jakmile bude tato základní otázka položena a jakmile budou naznačeny zásadní teze obranné politiky, ukáže se jako nezbytné zahájení revize souboru zákonů, které jednak zastaraly, jednak byly, zejména v okamžiku zahájení profesionalizace ozbrojených sil, šity horkou jehlou. (*Šití horkou jehlou pokračuje. Soubor novel, předkládaných loňského roku, neřeší zásadní otázky, ale reaguje pouze na nouzové situace. Opět důsledek absence obranné politiky.*)

Pouze odpovědně zpracovaná koncepční obranná politika jako pro všechny závazný a setrvalý politický dokument – respektovanými všemi rozhodujícími parlamentními politickými stranami – bude schopna odstranit ony nekonečné reformy a transformace ozbrojených sil, realizované ad hoc rozpaků jednak personálních, jednak rozpočtových. Teprve z takto závazného politického dokumentu mohou vzejít dokumenty další, jako je dejme tomu Dlouhodobá vize rozvoje obranných schopností státu a jeho ozbrojených sil a dynamická koncepce jejich výstavby. Jen tak bude možné zamezit něčemu tak nesmyslnému a vojáků urážejícímu, jako je dobrovolná degradace, k níž v našich ozbrojených silách již několikrát došlo a stále dochází; jen takto pojatý rozvojový dokument bude s to zabránit neprůhledným akvizicím. A také pohádkám o tom, že snížením počtu vojáků v činné službě a jejich jakýmsi nahrazením aktivními zálohami, zvyšujeme své obranné schopnosti.

Absenci srozumitelného a nekompromisně prosazovaného politického zadání, jímž obranná politika je, pokud je, trpí zejména ozbrojené síly. Bez jasně formulované obranné politiky se stávají objektem sice bezkonceptního, ale zato trvalého tlaku na změny vynucované zejména handrkováním o rezortní rozpočet. Hluk sporů o peníze přehlušuje osamělá volání po odpovědích na základní otázky, které jsem se zde pokusil naznačit. Pokud si na ně znovu v zásadní politické debatě neodpovíme, budeme v otázkách obrany zájmů státu a společnosti vždy jen improvizovat a hledat východiska z nouzových stavů podobně, jako jsme to učinili při sepisování Bílé knihy o obraně.

Závěr

Bílá kniha o obraně byl seriózní pokus poskytnout politikům, vládě a parlamentu zprávu o nouzovém stavu rezortu obrany, zejména ozbrojených sil. Pokus se nezdařil. Politici nereagovali a spokojili se dočasným nouzovým řešením, k němuž se ministerstvo spolu s Generálním štábem AČR odhodlalo. Rezignací na rozvoj jsou sice dočasně zachovány základní obranné schopnosti ozbrojených sil, jejich perspektiva je však tristní.

Nezačnou-li se politické elity zabývat obrannou politikou, budou-li politické strany obsazovat křeslo ministra obrany těmi, kdo jaksi vybydou, nenaleznou-li armádní elity dostatek odborného sebevědomí, aby o skutečném stavu našich obranných schopností informovaly otevřeněji, hrozí v brzké budoucnosti kolaps, ztráta naší spojenecké věrohodnosti. A ztráta spojenecké věrohodnosti znamená ztrátu jistoty naší spojenecky kolektivně pojaté bezpečnosti.